

20242113680

КОМИСИЈА ЗА ХАРТИИ ОД ВРЕДНОСТ НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Врз основа на член 427 став (1) и член 438 алинеја 9), а во врска со член 96 став (6), член 97, член 98, член 99, член 100, член 101, член 102, член 103 и член 104 од Законот за финансиски инструменти („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр.66/2024 година) Комисијата за хартии од вредност на Република Северна Македонија на седницата одржана на ден 4.10.2024 година донесе

ПРАВИЛНИК¹ ЗА ПРОЦЕНКА НА СООДВЕТНОСТА НА КЛИЕНТ

Општи одредби

Член 1

(1) Со Правилникот за проценка на соодветноста на клиентот (во понатамошниот текст: Правилник) се утврдува начинот и критериумите врз основа на кои инвестициското друштво прави проценка на соодветност на клиентот за финансискиот инструмент или за понудените/побараните инвестициски услуги и активности и помошни услуги.

(2) Овој Правилник се применува на инвестициско друштво/банка (кредитна институција) и друштво за управување со отворени и затворени инвестициски фондови кои ја нудат инвестициски услуги и помошни активности, и кои пред воспоставување на клиентскиот однос треба да ги приберат потребните информации за секој клиент на документиран начин преку пополнување на стандарден прашалник во согласност со барањата на Законот за финансиски инструменти (во понатамошниот текст: Законот) и овој Правилник.

Поими

Член 2

(1) Поимите кои се употребуваат во овој Правилник го имаат следново значење:

1. „**Комисија**“ е Комисија за надзор на пазарот на капитал;
2. „**Закон**“ е Закон за финансиски инструменти;
3. „**Друштво**“ е инвестициско друштво, банка (кредитна институција и друштво за управување со отворени и затворени инвестициски фондови со дозвола за работа за вршење на инвестициски услуги и активности пропишани во Законот;

¹Со овој Правилник се врши усогласување со членовите 54, 55 и 56 од Регулацијата 565/2017 на Комисијата од 25 април 2016 година за дополнување на Директивата 2014/65/EУ на Европскиот парламент и на Советот за организациски барања и работни услови за инвестициски фирми и дефинирани изрази за целите на таа директива CELEX бр.32017R0565, Делегирана Регулација 2021/1253 на Комисијата од 21 април 2021 година за изменување и дополнување на Делегираната регулатива 2017/565 во однос на интеграцијата на факторите на одржливост, ризиците и преференциите во одредени организациски барања и услови за работа за инвестициските фирми CELEX бр.32021R1253.

4. „Проценка на соодветност“ е целиот процес на прибирање информации за клиентот и последователната проценка од страна на друштвото дека одреден инвестициски производ или услуга се соодветни за него, врз основа на соодветно разбирање на друштвото за производите што може да ги препорача или во кои може да инвестира во име на клиентот или за услугите кои може да ги понуди. При проценката на соодветност треба да се има предвид подготвеноста на клиентот да преземе ризик и да поднесе загуба;

5. „Признат - Професионален вложувач“ е клиент кој што добил статус на професионален вложувач под услови и на начин предвиден во член 93 од Законот;

6. „Робо-советување“ е обезбедување услуги на инвестициско советување или управување со портфолио (целосно или делумно) преку автоматизиран или полуавтоматизиран систем (Robo-советодавни софтвери/апликации) користен како начин на интеракција со клиент (customer-facing tool).

(2) Сите други поими од овој Правилник го имаат истото значење како во Законот.

Проценка на соодветност

Член 3

(1) Друштвото ја документира извршената проценка на соодветноста на клиентот користејќи прашалник за соодветност.

(2) Друштвото ја чува документацијата за проценка на соодветност согласно Закон и на барање ја става на располагање на Комисијата.

(3) Во текот на процесот на прибирање на податоци на клиентот за цели на став (1) од овој член, друштвото ја применува важечката законска регулатива за заштита на лични податоци.

Исклучок од обврската за примена на проценка за соодветност

Член 4

(1) Друштвото нема обврска да прибира податоци и да изврши проценка на соодветност на клиент кога нуди услуга на прием и пренос или извршување на налог за сметка на клиент со или без помошни услуги, доколку услугата се однесува на хартии од вредност издадени од Република Северна Македонија или се исполнети условите предвидени во член 101 од Законот.

(2) Условот предвиден во член 101 став (1) точка а) од Законот не може да се смета за исполнет кога клиентот услугата ја бара како одговор на персонализирана комуникација (порака) испратена до него од друштвото или во негово име, а која содржи покана, односно препорака за вложување или има за цел да влијае врз одлучувањето на клиентот во врска со одреден финансиски инструмент или со конкретна трансакција.

(3) По исклучок од став (2) од овој член, се смета дека услугата е дадена исклучиво на барање на клиентот/потенцијалниот клиент доколку услугата е побарана како одговор на комуникација, која содржи промоција или понуда на финансиски инструменти, која е општа и упатена до јавноста, голема група или широка категорија на постоечки или потенцијални клиенти.

(4) Во смисла на член 101 став (1) точка г) од Законот, под други некомплексни инструменти освен тие наведени во член 3 точка 14 подточка 4 од Законот, не можат да се сметат и следните должнички инструменти:

а) должнички инструменти чиј принос зависи од резултатите на утврден сет на средства - оваа категорија ги вклучува должничките инструменти чии приноси или резултати зависат од побарувањата на фиксен или на револвинг принцип, а кои произлегуваат од средствата во основната група;

б) должнички инструменти чиј принос е подреден на исплатата на долгот спрема други лица - оваа категорија ги опфаќа должничките инструменти кои се структурирани на таков начин што во случај на неисполнување на договорните обврски на издавачот, имателите на супериорен долг имаат приоритет во однос на пристапот до неговите средства во однос на имателите на субординирани долгови;

в) должнички инструменти во случај кога издавачот има дискреционо право да го измени готовинскиот тек на инструментот - оваа категорија ги опфаќа должничките инструменти кои се структурирани на таков начин што очекуваниот тек на приходите или отплатата на основната главнина зависи од променливите, кои ги утврдува издавачот по сопствена дискреција;

г) должнички инструменти кои немаат точен датум на откуп или рок на достасување - во оваа категорија спаѓаат должничките инструменти кои се структурирани на таков начин што немаат точен датум на рокот за достасување и затоа најчесто немаат отплата на вложените средства;

д) должнички инструменти со необична или непозната основа - оваа категорија ги опфаќа должничките инструменти кои се структурирани на таков начин што очекуваниот тек на приходите или отплатата на основната главнина зависи од променливите, кои се невообичаени или непознати за просечниот мал вложувач;

ѓ) должнички инструменти со сложени механизми за утврдување или пресметување на приносите - во оваа категорија спаѓаат должничките инструменти кои се структурирани на таков начин што очекуваниот тек на приходите може често и/или значително да варира во различни периоди од времетраењето на инструментот поради исполнување на одредени однапред утврдени гранични услови или поради истекување на одредени временски рокови;

е) должнички инструменти кои се структурирани така што не обезбедуваат отплата на основната главнина во целост - оваа категорија ги опфаќа должничките инструменти кои се структурирани на таков начин или кои подлежат на механизам кој, во одредени околности, служи како услов за делумна отплата (или неотплата) на основната главнина;

ж) должничките инструменти издадени од правно лице со посебна намена (анг. Special Purpose Vehicle - SPV) во околности кога називот на должничкиот инструмент или правниот назив на тој ентитет може да ги доведе во заблуда инвеститорите во однос на идентитетот на издавачот или гарантот;

з) должнички инструменти со сложени системи за гаранција - оваа категорија ги вклучува должничките инструменти кои се гарантирани од трето лице и структурирани на таков начин поради што вложувачот има потешкотии прецизно да процени како системот на гаранции влијае на изложеноста на вложувањата на ризици;

с) должнички инструменти со карактеристики на финансиски левериџ - во оваа категорија спаѓаат должничките инструменти кои се структурирани на таков начин што приносот или загубите за вложувачот можат повеќекратно да го надминат почетното вложување.

Информирање на клиентот

Член 5

(1) Друштвото, на јасен, недвосмислен и разбирлив начин, однапред ги информира клиентите за:

а) целта на спроведување на проценката на соодветност, како средство за постапување во најдобар интерес на клиентот;

б) обврската и одговорноста за спроведување на проценка на соодветноста на клиентот;

в) важноста информациите да бидат ажурирани, точни и целосни.

(2) Во случај на робо-советување, обврската од став (1) на овој член вклучува меѓудругото и:

1. јасно објаснување за точниот степен и опсег на човечка вклученост и дали и како клиентот може да побара човечка интеракција;

2. објаснување дека одговорите што ги даваат клиентите ќе имаат директно влијание во извршување на проценката на соодветност на препорачаните или преземените одлуки за инвестирање во нивно име;

3. опис на изворите на информации кои се користат за генерирање инвестициски совет или за управување со портфолио (на пр. ако се користи онлајн прашалник, друштвото треба да објасни дали одговорите на прашалникот претставуваат единствена основа за робо-советите или друштвото има пристап до други информации за клиентот);

4. информации за начинот и зачестеноста на ажурирање на информациите на клиентот, лични околности итн.

(3) Кога инвестициското советување или управување со портфолио се обезбедуваат целосно или делумно преку автоматизиран или полуавтоматизиран систем (Робо-советодавни софтвери/апликации) одговорноста за извршување на проценката на соодветноста останува на инвестициското друштво, и истата не може да се намали или минимизира поради користење на електронски системи во однос на донесувањето на личната препорака или одлука за тргување.

(4) Друштвото воспоставува процедура за информирање на клиентот за проценката на соодветноста.

Соодветноста согласно видот на услугата и категорија на клиент

Член 6

(1) За исполнување на барањата од член 96 став (1) од Законот, друштвото го одредува обемот и опфатот на информациите што треба да ги прибира од клиентот во зависност од сите карактеристики на инвестициските совети или услугите за управување со портфолио за клиент. Информациите што се прибираат треба да му овозможат на друштвото да ги разбере суштинските факти за клиентот и да служат како разумна основа за утврдување, во зависност од природата и обемот на дадената услуга, дека конкретната трансакција што ќе се препорача или склучи во текот на обезбедувањето услуга за управување со портфолио, ги задоволува критериумите наведени во член 96 став (1) точки 1, 2 и 3 од Законот.

(2) Давањето на инвестициски услуги за инвестициско советување или за управување со портфолио на мал вложувач, друштвото го прави во согласност со профилот на клиентот по извршена проценка на соодветноста на клиентот врз основа на прибраните информации за инвестициските цели, финансиската состојба, искуството и знаењето на клиентот, користејќи го ориентациониот прашалникот во Прилог 1 од овој Правилник. За поопширна проценка на профилот на клиентот, инвестициското друштво може соодветно само да ги прошири барањата за информации од прашалник од Прилог 1.

(3) Кога друштвото му обезбедува услуги за инвестициско советување или за управување со портфолио на професионален вложувач, квалификуван налогодавач или признат-професионален вложувач има право да претпостави дека клиентот поседува потребен степен на искуство и знаење и дека истиот е финансиски способен да ги сноси сите поврзани инвестициски ризици пропорционални со инвестициските цели на тој клиент, односно не е во обврска да ги прибира информациите за искуство, знаење и за финансиската состојба, освен ако тоа не го налагаат инвестициските цели на клиентот (на

пример, кога инвестициската цел на клиентот е „заштита од ризик“ („хеџинг“), друштвото ќе треба да има детални информации за тој ризик за да може да предложи ефективен инструмент за хеџинг.

(4) При давање на услуги за инвестициско советување или за управување со портфолио, кое вклучува замена на вложувањето преку продажба на еден инструмент и купување на друг инструмент или користење на правото за измена на постојниот финансиски инструмент, друштвото ги прибира потребните податоци за постојните и за препорачаните вложувања на клиентот, како и врши анализа на трошоците и користа од замената на финансиските инструменти, за да може разумно да докаже дека користа од замената е поголема од трошоците на истата.

(5) Кога друштвото врши прием и пренос или извршување на налог за сметка на мал вложувач со или без помошни услуги (клиентот не добива услуга на инвестициско советување/препорака и инвестициското друштво не му управува со портфолио), друштвото утврдува прашалник/образец за проценка на соодветноста кој е одобрен од органите на управување на друштвото и кој треба да содржи прашања до степен што е соодветен на профилот на клиентот, природата и опсегот на услугата што му се обезбедува и видот на производот или трансакцијата што се предвидува, вклучувајќи ја нивната сложеност и поврзаните ризици.

(6) При утврдување на прашалникот/образецот од став (5) на овој член, друштвото собира информации за искуството и за знаењето на клиентот согласно член 7 став (1) точка 1 од овој Правилник.

(7) За потребите на став (6) од овој член, друштвото може да се води од Прилог 2 на овој Правилник вклучувајќи и прашања за специфичниот вид на финансискиот инструмент.

Основни елементи за проценка на соодветноста на клиентот за инвестициско советување или за управување со портфолио

Член 7

(1) Кога друштвото обезбедува услуги за инвестициско советување или за управување со портфолио на мал вложувач, информациите потребни за извршување на проценката на соодветноста треба да го вклучуваат следново:

1. Информации за знаењето и за искуството на клиентот:

- видови на услуги, трансакции и финансиски инструменти со кои е запознаен клиентот, (има искуство);

- вид, волумен и зачестеност на трансакциите од страна на клиентот со финансиските инструменти во областа инвестиции во регулиран пазар;

- степен на образование, професија или друго релевантно претходно искуство.

2. Информации за финансиската состојба на клиентот:

- ниво и извор на редовни приходи;

- имот на клиентот, вклучувајќи ликвидни средства, инвестиции и недвижен имот;

- редовни финансиски обврски на клиентот и неговата финансиска способност да го поднесе ризикот од загуби.

3. Информации за инвестициските намери на клиентот:

- долгорочни перспективи на инвестицијата (периодот согласно кој клиентот изразил намера (желба) да му трае вложувањето);

- апетитот за превземање на ризик, профил на ризичност и нивото на толеранцијата на ризик;

- инвестициските цели.

(2) Ако клиентот е правно лице или група од најмалку две физички лица или ако едно физичко лице застапува едно или повеќе физички лица, друштвото пропишува, воспоставува и спроведува политика со која се дефинира кој треба да подлежи на

проценка на соодветност, како и начинот на кој истата ќе се спроведува во пракса (на пример дали ќе се бара согласност од сите клиенти во групата.), вклучувајќи ги и физичките лицата (самото друштво утврдува кои се овие лица) од кои би требало да се приберат информации од став (1) на овој член.

(3) Кога физичко лице е застапувано од друго физичко лице, за проценка на соодветноста на клиентот од став (1) на овој член, информациите од точки 1 и 2 на став (1) од овој член треба се однесуваат на вложувачот, а не на застапникот, додека информациите потребни за точка 3 од став (1) на овој член се однесуваат на лицето кое е овластено да врши трансакции во негово име.

(4) Друштвото не смее да му препорача инвестициска услуга или финансиски инструмент на клиент/потенцијален клиент доколку не ги обезбеди податоците од став (1) на овој член.

(5) Друштвото не препорачува и не носи одлука за тргување, доколку по извршена проценка на соодветност процени дека ни една услуга или инструмент не се соодветни за клиентот.

Проценка на соодветност за инвестициски услуги кои не претставуваат инвестициско советување или управување со портфолио

Член 8

(1) Кога друштвото врши прием и пренос или извршување на налог за сметка на мал вложувач со или без помошни услуги (клиентот не добива услуга за инвестициско советување/препорака и инвестициското друштво не му управува со портфолио), односно услуги кои не вклучуваат инвестициско советување или управување со портфолио тогаш ги прибира податоците од член 7 став (1) точка 1 од овој Правилник. Податоците за искуството и за знаењето на клиентот/потенцијалниот клиент служат да се процени дали истиот ги разбира инхерентните ризици поврзани со понудениот или со бараниот комплексен инвестициски производ или услуга и дали тоа е соодветно за клиентот.

(2) Кога понудата од инвестициското друштво или барањето од клиентот/потенцијалниот клиент се однесува на пакет производи во смисла на член 84 од Законот, проценката на соодветност од став (1) на овој член се извршува соодветно за целиот пакет.

(3) Во случаи кога за целите на став (1) на овој член, а врз основа на прибраните податоци од клиентот, друштвото ги оценува понудените/бараните производи или услуги како несоодветни за постојниот/потенцијалниот клиент, друштвото го предупредува клиентот дека производот или услугата не се соодветни за него.

(4) Во случаи кога клиентот/потенцијалниот клиент одбива да ги даде информациите побарани од друштвото согласно став (1) на овој член, или кога дадените информации се недоволни, друштвото го предупредува клиентот/потенцијалниот клиент дека не е во можност да процени дали понудените/бараните производи или услуги се соодветни за него.

(5) Предупредувањето од став (3) и став (4) на овој член се прави на писмен начин или преку траен медиум согласно одобрен образец од органите на управување на друштвото.

(6) Друштвото го извршува налогот само доколку и по добивањето на предупредувањето од став (3) или став (4) на овој член, клиентот изречно побара да му биде извршен налогот.

Обврска за утврдување на политики и процедура за проценка на соодветност

Член 9

(1) Друштвото утврдува, имплементира и одржува адекватни политики и процедури кои му овозможуваат разбирање на суштинските факти и карактеристики на неговите клиенти за целите на проценка на соодветност.

(2) Друштвото треба да обезбеди дека проценката на соодветност врз основа на информациите собрани за клиентите се врши на конзистентен начин, без оглед на начинот што се користи за собирање на таквите информации.

Информативен извештај/изјава за соодветност на клиент

Член 10

(1) Врз основа на проценката за соодветност, друштвото кое извршува услуга на инвестициско советување за мал вложувач, е должно на клиентот да му достави изјава за соодветност. Со изјавата се опишува советот и се објаснува како е таа соодветна за конкретниот клиент (како препораката/советувањето одговара на инвестициските цели, знаењето на клиентот и толеранцијата на ризик).

(2) Изјавата од став (1) е специфична за секој поединечен клиент и се пишува на јасен и разбирлив начин, а содржи најмалку:

1. Образложение како препораката/советот е усогласена со неговите инвестициски цели, личните околности во однос на потребниот рок на инвестицијата, неговото знаење и искуство, односот кон ризикот и со капацитетот да ги апсорбира загубите;

2. ризици кои произлегуваат од дадената препорака/совет;

3. трошоци и надоместоци за дадената препорака/совет;

4. датумот и времето кога е даден советот/препораката;

5. информации за потребата и зачестеноста на спроведувањето на проценката на соодветноста (на пример при инвестициско советување или управување со портфолио се врши периодична проценка за соодветност).

(3) Изјавата се доставува до клиентот на писмен начин или преку траен медиум согласно став (1) од овој член и по потреба на начин предвиден во член 103 став (2) од Законот.

(4) Изјавата од став (2) на овој член се ажурира во зависност од ажурирањето на проценката за соодветноста.

Веродостојност на податоците на клиентите

Член 11

Во смисла на член 100 став (1) од Законот, друштвото во постапката на проценка на соодветноста презема сеопфатни и разумни мерки за да се обезбеди точноста на прибраните информации за своите клиенти/потенцијалните клиенти, вклучувајќи, но не ограничувајќи се на следното:

1. обезбедува дека клиентите се свесни за важноста на давање на точни и ажурирани информации;

2. обезбедува дека прашањата во постапката за проценка на соодветност се лесно разбирливи за клиентите и дека со нив јасно може да се утврдат целите и потребите на клиентите и

3. разрешување на потенцијалните несовпаѓања помеѓу податоците (одговорите) наведени во прашалникот и сознанијата на инвестициското друштво.

Ажурирање на информациите на клиентот кога се нуди инвестициска услуга на советување или управување со портфолио

Член 12

(1) Кога друштвото има континуиран договорен однос со клиентот како резултат на обезбедување на инвестициски услуги на инвестициско советување или управување со портфолио, за целите на периодична проценка на соодветност, друштвото е должно да воспостави процедура со која се утврдува:

1. кој дел од информациите собрани од клиентот за извршување на иницијалната проценка на соодветност треба да бидат предмет на ажурирање и со која фреквенција;
2. начинот на кој треба да се направи ажурирањето и постапувањето во случај на неможност на прибирање на информации.

(2) Со процедурата од став (1) друштвото треба да ги поттикне клиентите да ги ажурираат дадените информации, особено во случај на значителни промени кои може да влијаат во профилот за ризичност или на инвестициските цели на клиентот.

(3) За секоја периодична проценка од став (1) на овој член, друштвото му доставува на клиентот извештај за соодветност согласно член 104 од Законот.

(4) Периодичните извештаи од став (3) на овој член можат да ги опфатат само измените на вклучените услуги и/или инструментите и/или состојбите (околностите) на клиентите, при што не е потребно во истите да се наведуваат сите детали од првиот извештај кој што му се доставува на клиентот при воспоставување на договорниот однос односно пред почеток на давањето на услугите.

(5) Друштвото извршува периодична проценка на соодветност за клиент најмалку еднаш годишно. Фреквенцијата (зачестеноста) на ажурирање на проценката за соодветност се зголемува во зависност од профилот за ризичноста на клиентот и видот на финансиски инструменти кои што се препорачуваат.

Чување на податоци

Член 13

(1) Инвестициското друштво е должно да:

1. ја чува документацијата во врска со проценката на соодветноста, вклучувајќи собирање информации од клиентот, секој даден инвестициски совет и сите инвестиции кои се направени како резултат на проценката на соодветноста;
2. го организира чувањето на податоци на начин кој овозможува лесна идентификација на недостатоците во процесот на проценка на соодветноста (на пример погрешна продажба/mis-selling);
3. осигура дека податоците, вклучувајќи ги и извештаите за соодветноста на клиентите, се достапни за носителите на клучни функции во друштвото и за Комисијата.

(2) Евиденцијата на проценката на соодветност треба да му овозможи на друштвото да процени зошто е направена одредена инвестиција и зошто бил даден одреден инвестициски совет дури и кога советот не резултирал со вистинско вложување.

(3) Друштвото е должно да ги евидентира сите релевантни информации за проценката на соодветноста, како што се информациите за клиентот (вклучувајќи го и начинот на кој тие информации се користат и толкуваат за да се проценува/дефинира профилот на ризик на клиентот) и информации за финансиските инструменти препорачани на клиентот или купени во негово име, како и извештајот за соодветноста доставен до клиентите.

(4) За потребите од став (3) на овој член друштвото води евиденција најмалку за:

1. резултатите од проценката на соодветноста;

2. секое предупредување упатено до клиентите во случај кога инвестициската услуга или производ се проценети како несоодветни за клиентот, како и податок за тоа дали клиентот и покрај предупредувањето барал извршување на услугата или трансакцијата и кога е применливо дали друштвото го прифатило истото и

3. секое предупредување упатено на клиентот дека клиентот не обезбедил доволно податоци со цел да се направи проценка на соодветноста, податок за тоа дали клиентот и покрај предупредувањето барал извршување на услугата или трансакцијата и кога е применливо дали друштвото го прифатило истото.

(5) Друштвото ја чува документацијата за проценка на соодветноста на клиентите најмалку 5 години.

Преодни и завршни одредби

Член 14

(1) Прилозите од овој Правилник, Комисијата ги објавува на својата веб страна.

(2) Овој Правилник влегува во сила осмиот ден од денот на објавувањето во “Службен весник на Република Северна Македонија“, а ќе се применува од денот на започнување на примената на Законот за финансиски инструменти („Службен весник на Република Северна Македонија“ број 66/2024).

Бр. 01-624/1
4 октомври 2024 година
Скопје

Комисија за хартии од вредност
на Република Северна Македонија
Претседател,
м-р **Нора Алити**, с.р.